

Otthonunk az Egyház

Péceli Római Katolikus Egyházközség

1/26/2014

Elektronikus változat IX43

PROGRAMOK

IN MEMORIAM BAKONYI ÁRPÁD

Írta: Ács Béla

AMIT LEGKISEBB TESTVÉREIM KÖZÜL EGGYEL IS
TETTETEK, VELEM TETTÉTEK.”...

(Mt 25, 40)

Sajnos egy szomorú hírt kell közétennünk hírlevelünkben,, mindnyájunk szeretett Árpi bácsija, Bakonyi Árpád kántor úr f. hó 21-én visszaadta nemes lelkét Teremtőjének.

1926. június 7.-án született Pécelen. A kántortanító-képzőt Szegeden végezte el 1945-ben és hazajött Pécelre ahol ahogy egy korabeli feljegyzés szerint „1945. dec. 15., Árpit kántorrá választották.” következő ilyen dátum ugyanígy „1946. jan. 6. Árpi beiktatása,,a kántori állásba. Ettől az időponttól indul az Ő működése Pécelen, szorosan összekapcsolódva egyházközségünkkel, hiszen az Ő orgonajátéka és érces hangja vezette ünnepeinken a szent zenét és éneket. Kántorként templomunk kórusának kezdetektől fogva alapító tagja és vezetője volt. A kórus életében Isten dicsőségének szolgálatán túl az énekkar a fiatalok és idősebbek olyan közössége is volt, ahol a komoly munka mellett az öröm és a vidámság is otthon volt. Az énekkar 1945 és 1962 között évente három-négy, összesen 38 egyházzenei áhítatot rendezett, Ez összesen 120 betanult és előadott kórusművet jelent. Együtt szerepelhettünk több alkalommal a budai Mátyás templom kórusával is, akiket Árpi kedves zeneakadémiai tanára, a magyar egyházi zene korszakos személyi-

Szeretettel
gondolunk
Árpád bácsira!

Plébánia száma:

28/610-282

Honlapunk:

<http://www.pecel.vaciegysa.hu/>

Címünk:

plebania.hirlevel@gmail.com

Szerkesztők!

sége, Bárdos Lajos vezetett. Ezen évek alatt 1949 és 1953 között végezte el a Zeneakadémia karnagyképző szakát és kapott diplomát.

Ez a munkásság 1962-ben megszakadt, kényszerűségből lemondott a kántorságról és csak a tanításban folytatta a fiatalság zenei képzését. 1953 és 57 között az aszódi Óvónőképzőben, majd utána 1976-ig az aszódi gimnáziumban, majd 1976-tól 1986-ig a gödöllői óvónőképzőben egészen nyugdíjba vonulásáig fiatalok ezreinek oktatta a zene szeretetét, természetesen folyamatosan kórusok vezetésével. Másik nagyjelentőségű munkássága: 1969-től 1989-ig vezette a Péceli Petőfi Sándor férfikórust, amellyel különböző megmérettetéseken nagyon sok díjat nyertek el, a megszerezhető legmagasabb fokozatot is. Ezen munkásságáért, megkapta a Pécel Díszpolgára kitüntetését. 1986-ban azonnal visszatért kedves foglalkozásához a kántorkodáshoz és azonnal újraindította a péceli templomi kórust. „Az Úrnak új dalt énekeljete- mondja a zoltáros az Szólítunk benneteket is! Jöjjetek újra és ... Daloljatok az Úrnak...” hívta a régieket és az újakat.

Egy 66 évet felölelő munkásságot nem lehet néhány szóban összefoglalni. Ezen belül Árpi ténylegesen 42 évig, mondhatnánk fél életében szolgálatot tett Isten dicsőségéért, énekkel, orgonajátékkal, szentmiséken vasárnap és ünnepnapokon. Megpróbáltam összeszámolni, hogy hány napon teljesítette templomunkban szolgálatát és nagyon nagy, közel tízezres számot tett ki. Ha még ehhez hozzáadjuk azt az áldozatot is, hogy ehhez hányszor kellett megtennie lakása és a templom közötti utat, télen, nyáron, gyalog, kerékpárral, majd a kis autójával, nem lehet eléggé hálánkat kifejezni. És Ő bírta ezt Isten segítségével, részesévé válva jóformán mindennapjainknak, hiszen a fiatalok esküvőjén az Ő orgonajátéka szólt és elhunyt szeretteinket is az Ő zengő hangja búcsúztatta.

Most majd az Ő búcsúztatására készülhetünk: temetése 2014. február 7-én, 14 órakor lesz temetőnkben. Hisszük, hogy most már az égi kórust vezényli, összefogva a közülünk eltávozottakat.

ELMENT... MÉGIS ITT MARAD...

Írta: dr. Lukács Ferenc

Ha néhány évtizeddel, vagy akár csak néhány évvel korábban élnénk, minden bizonnyal napokba telt volna, hogy mindenki megtudja a hírt, amelyet a fejlett informatika jóvoltából sokan szinte pillanatok alatt megtudtak: Bakonyi Árpád, templomunk korábbi kántora, kórusunk évtizedeken át volt karnagya, a mindenki által ismert és szeretett Árpi bácsi 2014. január 21-én a délutáni órákban, méltósággal viselt szenvedés után hazatért az ő Teremtőjéhez.

Ennyi a „hír”. És vajon mennyi a gondolat, az emlék, ami a hír nyomán sokakban felmerül? Hiszen aligha van valaki is az egyházközségből - de nyugodtan mondhatjuk, hogy a városból is -, aki ne ismerte volna őt, akár személyesen, vagy akár csak hírből is.

Egy hivatalos nekrológban ilyenkor ismertetik az elhunyt életútját, érdemeit, eredményeit, kitüntéseit stb. Aligha hiszem azonban, hogy erre most szükség lenne. Nemcsak azért, mert erre a különböző alkalmakkor már sor került. Nemcsak azért, mert ilyenkor valóban kevés minden szó... Hanem azért (is), mert ilyenkor a legfontosabb az, ami az eltávozottból bennünk megmarad... Ebben pedig mindannyian bőségesen részesültünk. Hiszen az ő élete nyitott könyv volt mindnyájunk számára. Az ő élete, munkássága, hivatásszeretete a segítsérről, a szolgálatról szólt. A közösség szolgálatáról, a szent zene szolgálatáról, és az Isten iránti nagy-nagy alázatról. Így aztán aligha van bárki is, akinek ne lenne róla egy-egy szép emléke. Segítőkészségéről, derűs humoráról, igényességéről, mindenütt jelenlévő, mégis mindig a háttérbe húzódó szerénységéről.

Bakonyi Árpád elment. Nem halljuk már zengő hangját, nem gyönyörködhetünk elmélyült orgonajátékában. Szeretnénk azonban, ha mégse menne el végleg. Hogy ez így legyen, arról mi tehetünk. Már a régi rómaiak is számtalanszor kifejtették, hogy az hal meg igazán, akit elfelejtenek (lásd: "non omnis moriar...") Mi tehát azzal tehetjük őt köztünk maradóvá, hogy megőrizzük, emlegetjük őt. Valóra váltjuk elképzeléseit, követjük igényességét, előadjuk műveit, és hogy - leginkább ebben az időben, de máskor is - imádkozunk érte. Kísérjük el őt minél többen földi utolsó útján. Adj Uram örök nyugalmat neki, és az örök világosság fényeskedjék neki/nyugodjék békében, Ámen.

SZENT ERZSÉBET ÁLTALÁNOS ISKOLA ÉS ÓVODA

2119 Pécel, Kossuth tér 7. Tel: (06-28) 547-301 – Tel/fax: (06-28) 547-300

E-mail: szekai@szerzsebet.sulinet.hu

Tisztelt Szülők!

Örömmel tölt el bennünket, hogy gyermekük idén megkezdheti iskolai tanulmányait. Közeledik az idő, amikor iskolát kell választaniuk. Tudjuk, ez nem könnyű feladat, hiszen óriási a kínálat, és döntésük nagymértékben meghatározza családjuk jövőjét. Ezért szeretnénk segítséget nyújtani Önöknek. Iskolánkban a tanulók családi hangulatban, biztonságos környezetben tanulhatnak. Olyan légkört teremtünk, ahol jól érezhetik magukat. Pedagógiai hitvallásunk, hogy tanítványaink a mai kor kihívásaihoz igazodva, de a hagyományos értékrendre alapozva gyermekközpontú nevelésben részesüljenek. Célunk, hogy hazájukat szerető, kiegyensúlyozott, becsületes és keresztény nemzedéket neveljünk. A 2014/2015. tanévben is várjuk a leendő első osztályosokat. Az I. és II. évfolyamaink iskolaotthonos rendszerben működnek. Anyanyelvünk tanításában olyan módszert alkalmazunk, ami bizonyítottan megelőzi a későbbi lehetséges olvasási problémákat.

Célunk, hogy a tanulók szeressék meg az olvasást, amely elengedhetetlen a fantázia, gondolkodás és a kreativitás fejlesztésében. További tantárgyainknál is játékosan, tapasztalati úton szerzünk ismerete-

ket, alkalmazva a modern pedagógia eszközeit. Első osztálytól lehetőség van az idegen nyelv (angol/német), és ettől a tanévtől kezdve az informatika tanulására. Lehetőséget biztosítunk a mindennapos testnevelés mellett a néptánc, az úszás és a tenisz oktatására is. A művészeti oktatás kiemelt helyet foglal el iskolánkban. Iskolánk teret ad több délutáni (művészeti, sport illetve tantárgyi) szakkörnek. Rendszeresen szervezünk tanulóinknak kulturális és szabadidős programokat, családi napokat. (pecel.ekif.hu)

A NYÍLT NAPOK: 2014. február 25. és 26. 7.55-12.00 óra között,

A FOGLALKOZÁSOK IDŐPONTJAI: 2014. február 8., 22., március 1., 8., 22., és 29. szombatonként 9-10 óra között; A BEIRATKOZÁS: 2014. március 29. az iskolában!

A SZENTMISE SZÁNDÉKAI		
<i>január 27-től február 2-ig</i>		
Nap	Idő	Szándék
Hétfő	8 ⁰⁰	
Kedd	8 ⁰⁰	† Duba Károly
Csütörtök	8 ⁰⁰	† Édeanya
Péntek	8 ⁰⁰	† Julianna
Szombat	17 ³⁰	† Széplaki és Gulyás család † tagjai
Évközi IV. vasárnap Urunk bemutatása (Gyertyaszentelő)	8 ³⁰	Élő és † családtagok
	10 ⁰⁰	† Bóka Gabriella

KÖZÉRDEKŰ INFORMÁCIÓK:

- 1-én szombaton az esti szentmise után SzerBuSz teaház lesz a hittanteremben. Vendégünk lesz Széplaki Cecília festő és grafikus művész. Mindenkit szeretettel várunk. Ezen a napon a felnőtt katekézis elmarad.
- Február 2-án a gyertyaszentelést a 10-es misén végezzük.
- Február 8-án, szombaton 15 órakor a betegek kenetének közös felvételére lesz lehetőség, Előtte gyóntatás. Apostolkodjunk, szóljunk idősebb rokonainknak, ismerőseinknek éljenek ezzel a lehetőséggel.

7. AZ ISTEN BÁRÁNYA

7.1 Ki az Isten Báránya? Mire utal és a mi a valósága ennek a megszólításnak, amivel Keresztelő Szent János bemutatta Jézust a nyilvános élete kezdetén.

Gondoljunk Jézus születésére Betlehembe, és a pásztorok és a napkeleti bölcsek imádására, ugyanakkor „a mai vasárnap evangéliuma újra a Jordán folyó partjaira vezet minket, ahol harminc évvel a születése után Keresztelő Szent János az embereket előkészíti a jövetelére. Amikor a Keresztelő látja, hogy Jézus jön feléje, azt mondja 'Nézzétek, (Ő) az Isten Báránya! Ő veszi el a világ bűneit!' (Jn 1,29) ... Már nagyon megszoktuk a szavakat 'Isten Báránya', azonban ezek mély értelmű, titokzatos és hatalmas szavak.”¹

Milyen érzéseket keltenek a (zsidó) hallgatók lelkében ezek a szavak, akik ismerték a húsvéti bárány jelentőségét, a kiömlött vérét, azon az éjszakán, mikor az Egyiptomi fogságból a zsidók kiszabadultak! Azonfelül, minden izraelita ismerte Izaiás szavait, aki összehasonlította Jahve Szolgájának a szenvedéseit, a Messiásét, a bárány áldozatával.² A húsvéti bárány, melyet minden évben feláldoztak a templomban, emlékezetükbe idézi megszabadulásukat és a szerződést, melyet Isten a népével kötött. Mindez ígéret volt és megjövendölte az igazi Bárányt, a Krisztust, aki a Kálvária szenvedésének áldozata az egész emberiségért. „Ő az igazi Bárány, aki elvette a világ bűneit. Meghalva, elpusztította halálunkat, feltámadva új életet adott nekünk.”³ Szent Pál a maga részéről azt mondta a korinthusi keresztényeknek, hogy Jézus Krisztust, a húsvéti Bárányunkat feláldozták⁴ és őket új életre hívja, egy szentebb éltre.

Azon a kifejezésen, hogy „Isten Báránya”, a teológusok és lelki írók széles körökben meditáltak már és sokféle magyarázattal látták el. Ez a megszólítás „teológiai tartalomban gazdag. Az emberi nyelv az egyik forrása, mely sokoldalú és isteni valóságot próbál kifejezni. De az közelebb lenne a valósághoz, ha azt mondanánk, hogy ez az egyike azoknak a kifejezéseknek, melyet Isten alkotott, hogy magáról valami nagyon fontosat kijelentsen.”⁵

„Íme, az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit”, – ahogy Keresztelő Szent János hirdeti. A „világ bűneit” kifejezés mindenféle bűnt jelent, egyrészt az eredeti bűnt, melyet Ádámon keresztül az utódai örököltek, és másrészt a személyes bűnöket is, melyeket az emberek valaha elkövettek. Jézusban megvan az üdvösségünk valódi és megalapozott reménye. Sőt, önmaga a remény, azaz a személyében hordozza a remény garanciáját, mert Krisztus azért jött, hogy megbocsásson, és hogy meggyógyítsa a bűn sebeit. Minden alkalommal, mielőtt a hívők áldozáshoz járulnának, a pap János ezen szavait hangsúlyozottan mondja ki, amikor felmutatja az Oltáriszentségben jelenlévő Jézust az embereknek. *Íme az Isten Báránya!*

Izaiás jóslata beteljesedett egyszer a Kálvárián, és ugyanakkor minden szentmisén újra beteljesedik. A mai misében, a felajánlási imában felidézzük, hogy *„amikor Krisztus emlékezetét, a mi áldozatunkat ünnepeljük, a megváltás műve folytatódik.”*⁶ Az Egyház azt akarja, hogy hálát adjunk a Mi Urunknak, mert halálra adta magát a mi üdvösségünkért, és mert a lélek tápláléka akar lenni.⁷

A keresztény művészet a legkorábbi időktől kezdve ábrázolta Jézus Krisztust, Isten-embert, mint a húsvéti Bárányt. Az Jelenések könyvének ikonográfiája visszaidézi azt, amit a hitünk tanít nekünk: Ő az, aki elveszi a világ bűneit. Őt áldozták fel és az övé az összes hatalom és dicsőség. A huszonnégynél előtte leborulva áldja őt – a Jelenések könyvének leírása szerint.⁸ Ő az, aki a nagy menyegzőn elnököl; ő veszi át a menyasszonyt; ő tisztítja meg a vérével az áldottakat és ő az egyetlen, aki ki tudja nyitni a hét pecsét könyvét; Ő a kezdet és a vég, az alfa és az ómega, a szelídséggel teli Megváltó és teljhatalmú bíró, aki jön, hogy megadja kinek-kinek ami jár.⁹

Jézus megbocsátani jött! Ő a Megváltó, a Kibékítő, a Kiengesztelő. Nemcsak egyszer bocsát meg, és az egész emberiséget sem elviekben váltotta meg. Olyan gyakran bocsátja meg mindegyikünket, amilyen gyakran bűnbánattal hozzá fordulunk. Megbocsát és újjáteremet, azaz újra kinyitja számunkra a kegyelem kapuját, hogy folytathassuk utunkat, telve valódi reménnyel.¹⁰ Adjunk hálát Istennek, hogy oly sokszor megbocsát nekünk. Kérjük, hogy el ne mulasszuk megközelíteni az isteni irgalom forrását, a szentgyónást.

7.2 A megbocsátás reménye. Lelkiismeret vizsgálat, bűnbánat és elégtétel.

*„Íme, az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit! Jézus a tiszta Bárány lett.”*¹¹, aki magát tökéletes engedelmességgel és szelídséggel feláldozta, hogy az emberek bűneiért jóvátételt tegyen, a hűtlenségükért és a bűneikért. Ezért találjuk ezt a megszólítást olyan kifejezőnek, ahogy Fray Luis de Leon is írja, *„a Bárány Krisztusra hivatkozva, három dolgot jelent: szelídségi állapotot, tiszta-ártatlan életet, és felajánlott áldozati elégtételt.”*¹²

Bámulatos, hogy mennyire ragaszkodik az Úr Jézus ahhoz, hogy a kezét kinyújthassa a bűnösök felé! *„Az Emberfia azért jött, hogy megmentse, ami elveszett.”*¹³ *„Vérével megváltott bűneinktől.”*¹⁴ A legtöbb kortársa pontosan az irgalmas magatartásáról ismerte föl. Még az írástudók és a farizeusok is így zúgolódtak: *„Lám, a falánk, borissza ember, a vámosok és bűnösök barátja.”*¹⁵ Elámultak, mert megbocsátott a házasságtörő asszonnak az egyszerű szavakkal, *„Menj, de többé ne vétkezzél.”*¹⁶ A vámos és a farizeus példabeszédében ugyanazt a tanítja nekünk, *„Istenem, légy irgalmas hozzám, bűnöshöz!”*¹⁷ és a tékozló ifjú példabeszédében. A tanításainak a története és az irgalmas találkozásai a bűnösökkel szünni nem akaró irgalomról szól, mely csodálatos és szakadatlan.

Hogyan veszíthetjük el a megbocsátásunkra a reményt, ha Krisztus az, aki megbocsát? Hogyan veszíthetjük el a reményt, hogy megszentelődésünkhöz megkapjuk a kegyelmet, ha Krisztus az, aki azt nekünk megadhatja? Ez a garancia békével és örömmel tölt el bennünket.

A gyónás szentségével megkapjuk a szükséges kegyelmet, a küzdelemhez, sőt arra is, hogy legyőzzük azokat a hibákat, melyek gyakran okozzák elkedvetlenedésünket és csüggedésünket. Ha meg akarjuk tudni, hogy vajon megkaptuk-e az összes kegyelmet az Urunktól, amelyet elkészített számunkra ebben a szentségben, három szempontból kell, hogy megvizsgáljuk magunkat: milyen „a lelkiismeret vizsgálatunk, a bűnbánatunk és az jóvátételünk. Azt mondjuk, hogy ezek: a hit kifejeződései – meghatározza a viszonyunkat természetfölötti ismeretekhez, ami kötelességünk is; a szeretet kifejezése – mely hálát ad a kapott javakért és siratja a hanyagságait; valamint a reményé, – mely felújítja a készségünket a küzdelem folytatására addig, amíg Isten időt ad a megszentelődésünkre. Mivel a három erény közül a legnagyobb a szeretet, így a legfontosabb része a lelkiismeretvizsgálatnak a bánat – a bűn sajnálata, a bűnbánó szív; ha a önvizsgálatunk nem végződik bűnbánatban, ez talán a vakságunkra utalhat, vagy arra, hogy nem az Isten szeretete motiválja bennünk ezt. Ha a hibáink bűnbánathoz vezetnek bennünket rögtön egy határozott és hatásos elszántságot eredményez bennünk.”¹⁸

Uram, taníts meg engem az igaz bűnbánatra; mutasd meg a szeretet útját! Engedd, hogy gyengeségeim minél inkább a te szeretetedre vezessenek! Engedd, hogy amikor elesek a te kegyelmed bűnbánatra vezessen.

7.3 Gyakori gyónás. Az út, mely a lélek tökéletesítésére és az életszentségre vezet.

„Jézus Krisztus életszentségre hív bennünket és állandóan megadja a szükséges kegyelmet a megszentelődésünkhöz. Állandóan erőt ad nekünk, hogy Isten gyermekeivé válhassunk, mint ahogy azt a mai liturgia hirdeti az Alleluja versében. Az emberek megszentelődése ... az Isten Bárányának az ajándéka.”¹⁹ A lelkünk egésze az állandó tisztulás által szentté válik (azaz teljesen Istené lesz, Isten lesz jelen benne), mely egy lényeges előfeltétele az Isten napról napra növekvő szeretetének. Ezért van az, hogy az Isten szeretete iránti belső fogékonyság fontos jele a gyakori szentgyónás igénye.

Megvetni a szentgyónást, vagy legalább is közömbösnek lenni iránta, vagy amikor azt elhalasztjuk könnyedén felmenthetni magunkat – a lelkünk tökéletességének hiányára utal, sőt, talán lanygyosságára, durvaságára és a válaszadás készségének hiányára, amire a Szentlélek maga indítja a szívünket.

Készségesen kell élnünk, meg kell szabadulnunk attól, ami visszatartana bennünket attól, hogy megszabaduljunk a hibáink súlyától. Minden alapos gyónás segít a jövőbe nézni és jókedvűen és teli reménnyel menni életünk ösvényén. Minden egyes alkalommal, amikor ehhez a szentséghez járulunk, halljuk Krisztus szavait, mint Lázár: „Oldjátok fel őt, hogy járni tudjon”²⁰, mert a hibák, gyengeségek, bocsánatos bűnök megkötözik a keresztény embert, összezavarják és megakadályozzák, hogy könnyű léptekkel kövessék az ő útját. „Mint ahogy a halott is megkötözve lépett elő, éppen úgy az aki gyónáshoz járul még bűnös. Hogy megszabaduljon bűneitől, arra utasítja a mi Urunk a lelkipásztorokat, hogy oldjátok fel őt, hogy járni tudjon.”²¹ A szentgyónás szentsége megszünteti az ösz-

szes köteléket, mellyel az ördög próbál bennünket lekötni, hogy megakadályozzon a Krisztushoz vezető utunkon.

A bűneink gyakori gyónása közeli kapcsolatban van az életszentséggel, ami Istent szeretetét jelenti. Isten ugyanis ilyenkor tökéletesíti bennünket és tanít minket alázatosságra. Mivel gyengék vagyunk, csak gyakori gyónás tesz képessé minket arra, hogy állandóan büntelenségben és szeretetben megmaradjunk. A legjobb orvossága a szeretet hiányának, a langyosságnak, a kényelmes jólétnek.

„Az egyik oka annak, hogy ennyire fontosnak tartjuk a gyakori gyónást, az az, hogyha úgy gyakoroljuk, ahogy kell, akkor az egy biztos és garantált védelmet nyújt az általános közömbösség és langyosság ellen. Ez a meggyőződés az, mely az Egyházat arra készíti, hogy javasolja mind gyakoribb gyónást.”²² Ezért szükséges az, hogy igazi erőfeszítéseket is vállalva, minél gyakrabban (akár hetente is) és minél alázatosabb lelkülettel járuljunk a bűnbánat szentségéhez.

Krisztus, a makulátlan Bárány, jött, hogy megtisztítson bűneinktől; nemcsak a súlyos bűneinktől, hanem a tiszta szándék és szeretet hiányosságaitól, melyek a mindennapi életünkben előfordulnak. Vizsgáljuk meg magunkat még ma, hogy milyen érzésekkel járulunk a gyónás szentségéhez és hogy vajon olyan gyakran járulunk-e hozzá, mint ahogy azt az Urunk megkívánná tőlünk?

¹ II. János-Pál, *Szentbeszéd*, 1981. jan. 18. – ² vö. Iz 53,7 – ³ *Római misekönyv*, Húsvéti Előszó I. – ⁴ 1Kor 5,7. – ⁵ A. Garcia Moreno, *Krisztus, Isten Fia és ember Megváltója*, Pamplona 1982. – ⁶ *Felajánlási imák* – ⁷ vö. A Navarrai Biblia, *megjegyzés* Jn 1,29. – ⁸ vö. Jel 19. – ⁹ A. Garcia Moreno, *idézett hely.* – ¹⁰ G. Redondo, *Oké a reményre*, Pamplona 1977. – ¹¹ vö. II. János-Pál, *idézett hely.* – ¹² Fray Luis de Granada, *Krisztus nevei*, Madrid, 1957. – ¹³ Mt 18,11 – ¹⁴ Jel 1,5. – ¹⁵ Mt 11,19. – ¹⁶ Jn 8,11. – ¹⁷ Lk 18,13. – ¹⁸ A. Del Portillo, *Levél*, 1976. dec. 8, 16. – ¹⁹ II. János-Pál, *idézett hely* – ²⁰ Jn 11,44. – ²¹ Szt. Ágoston, *Magyarázatok János evangéliumához*, 29, 24. – ²² B. Baur, *Frequent Confession*, 121. o.